

UMUDA YELKEN AÇANLAR

“Biz aldıklarımızla yaşamımızı idame ettiririz; fakat verdiklerimizle bir yaşam yaratırız.”

N.MAC EVAN

“Öğretmen, bir bilim dalını bir sanatı ya da teknik bilgileri öğretmeyi meslek edinmiş, okulda öğrencilere ders veren kimse” gibi bir tanım cümlesiyle başlanabilirdi bu yazıya. Ancak bu yazının amacı öğretmenliği teknik bir meslek alanı olarak ele almak değil. Çünkü bu, malzemesi insan olan bir mesleği sayılara, klişelere boğmaya, belirlenmiş kalıplara sığdırmaya ve nihayet insani boyutunu görememeye neden olabileceği gibi, daha önce çokça yazılmış, söylenmiş şeyleri yeniden tekrar etmiş olmanın ötesine geçmeyecektir. Bu yazının naçizane amacı öğretmenliği dışarıdan bir gözle bakıp onu bu şekilde ele almak yerine, içerden bir bakışla ve en çok da duyguyla ilişkili boyutlarıyla onu görmeye çalışmak, yazılan her cümleyle bu mesleğin kalbine doğru bir adım daha atmaya çabalamaktır. Onun için öğretmenliği anlatmaya başlayacak bir giriş cümlesi-kimileri için gereksiz bir romantizm olarak görülebilecek olsa da tam da öğretmen olmanın özünü oluşturan şu cümle olmalıdır: Öğretmenlik, çit sesinin dahi olmadığı uzak bir köy okulunda bir çocuğun gülüşüyle öğrencileri teneffüse çıkarmaktır.

Oğuz Atay'ın yayımladığı dönemde hak ettiği değeri görmemiş, görmezden gelinmiş, günümüzde ise iyiden iyiye popülerleşmiş, çok satan romanı Tehlikeli Oyunlar'ın, kendisi ve yazarı kadar meşhur cümlesi şöyledir: “... kelimeler albayım, bazı anlamlara gelmiyor.” Bu güzel cümlenin devamını, biraz da haddimizi aşarak, şöyle getirebiliriz. Bazı kelimelerin anlamları, bazı anlamların kelimeleri ve bazı kavramların da tanımlamaları yapılamaz. (Belki yazı denen şey de bu anlatamama halini anlatmak için vardır.) Çünkü “anlama” bir kelime bulunduğu, kavrama bir tanım yapıldığı anda o sözcüğe bir sınır çizilmiş olur. Artık o sözcük bir kalıbın içine girmiş, o daracık alana hapsedilmiştir. Oysa büyük şairin “Yırtarım dağları, enginlere sığmam taşarım” demesi gibidir bazı anlamlar. Öğretmenlik tam da böyledir. Bir kelimedenden ziyade bir anlam... Bütün kelimelerin toplamı kadar olan bir anlam denizidir öğretmenlik. A'dan Z'ye insanla ilişkili, insani olan tüm vasıfları öğretmenliğin yanına koyabilirsiniz. Öğretmenlik adil olmaktır, öğretmenlik beceridir, öğretmenlik cesarettir, dürüstlüktür, öğretmenlik erdemli olmaktır, öğretmenlik emektir, farkındalıktır, öğretmenlik sevgidir, öğretmenlik umuttur, öğretmenlik öğretmek kadar öğrenmektir, fedakarlıktır, öğretmenlik bir yaşam tarzıdır, öğretmenlik her eylül umuda yelken açmaktır, öğretmenlik herhangi bir şehrin herhangi bir okulunun sabahında, soğuk rüzgar suratınıza bıçak gibi saplanırken minicik çocukların montları olmadığından ısınmak için önlüklerinin altına giydikleri eski kazaklar içinde tir tir titrediğini gördüğünüzde sırtınızdaki kabandan utanmaktır... Başka hangi meslek dalının insani olan bunca vasfı bu kadar kolay ve kimsenin itiraz etmeyeceği bir şekilde içine aldığını söyleyebiliriz ki? Öğretmenliği bu denli farklı ve tanımsız kılan da budur belki; Bütün kelimelerden oluşmuş bir kelime olması, dışarda bırakacağınız tek bir kelimenin bile anlamında eksiltmelere yol açması...

Hayatta, geleneksel diye adlandırdığımız kadim dönemlerde de, bugün yaşadığımız modern zamanlarda da değerini yitirmeyen, değerinden bir şey kaybetmeyen şeyler vardır. Burada “önem” kelimesi yerine “değer” sözcüğü özellikle tercih edilmiştir. Çünkü günümüzde “önem” nicelikle, “değer” de nitelikle ilişkili olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla önem verilen şeyler zaman içinde ihtiyaca göre farklılıklar gösterebilmekte, değişebilmektedir. Örneğin “dostluk” bu değerdir. 16. yüzyılda yaşamış Montaigne'nin dostluk üzerine yazdıklarının aradan geçen beş asra rağmen bugün değiştiğini, değerini yitirdiğini söyleyebilir miyiz? Öğretmenlik de tam olarak böyledir. Öğretmenlik mesleğinin değeri tüm toplumlarca binlerce yıldır kabul edilmektedir. Sümer tabletlerinde geçen “Öğretmen el yazın hiç de güzel değil, dedi.” cümlesi bu mesleğin geçmişi üzerine bize açık bir fikir vermektedir. Öğretmenliğin nasıl bir değer olduğunu, okul ve öğretmenin hayat içindeki karşılığını Eski Mısır'ın papirüslerinde görmek de mümkündür. “Bir günü okulda geçirmek faydalıdır ve onun eseri dağlar gibi ebedi kalır.” nasihatı ve anaya saygı için “Çünkü o seni okula yolladı” cümlesi bu saygıya örnek verilebilir. Aynı değeri ve karşılığı Çin'in ilk ve en etkili öğretmeni kabul edilen Konfüçyüs'ün öğretilerinde, Antik Yunan'ın sofistlerinde ve islam medeniyetinin “oku” emrini kendine düstur edinmesinde görebiliriz.

Günümüzün modern dünyasında sürekli gelişen teknoloji ve yaşadığımız dijital çağla birlikte öğretmenlik mesleği de profesyonelleşmiş veya öğretmenliğe öyle bir bakış açısı getirmiştir. Bunun olumlu yönleri kadar olumsuz yönlerini de görmek gerekir. Çünkü, son tahlilde, öğretmenlik inşaat mühendisliği değil, insan mühendisliğidir. Teknoloji, eğitim ve öğretimin içine ne kadar girmiş olursa olsun eğitimin en temel iki ayağı öğretmen ve öğrencidir. İnsanı değiştiren yine bir başka insandır. Öğretmenliği işte bu insanı değiştirme gücünde aramak gerekir. Burada hemen Holly Holbert ve Bruce Holbert'ın beraber yazdıkları 2018'de yayımlanmış "Hayat Değiştiren Öğretmenler" kitabını örnek verebiliriz. Kitabın önemli cümlelerinden biri Amerikalı oyuncu Melora Hardin'den alıntıdır: 'Öğretmenlerin elinde öyle kocaman bir güç var ki, bir bireyin hayatını kökünden etkileyebilir.'

Kitap, öğretmenin öğrenci hayatında yarattığı değişime örnek olarak bugün hepimizin bildiği, tanıdığı Tom Hanks'i örnek verir. Tom Hanks, 1993'te En İyi Aktör Oscar'ını aldığı lisedeki tiyatro öğretmenine teşekkür etmişti. Öğretmenliğin binlerce yıl içerisinde değerinden bir şey kaybettirmeyen asıl özelliği de budur: Hayata dokunmak, onu olumlu yönde değiştirebilme gücünü elinde bulundurmamak ve öğrencinin hayatındaki bu rolüyle iz bırakıp unutulmaz olmak. Verdiğimiz Tom Hanks örneğine benzer binlerce örnek verebiliriz. Önem atfedilen bir yazarın ortaokuldaki Türkçe öğretmenine, resimleri önemli müzelerde sergilenen bir ressamın okuldaki resim öğretmenine veya fizik, kimya gibi alanlarda başarılar kazanmış bir bilim adamının yine okuldaki fen bilgisi öğretmenine teşekkür ettiğini, onun verdiği özgüvenle, onun gösterdiği yolla, verdiği bilgilerle, ilgisiyle bu yola adım attığını görür, duyar, okuruz. Bu başarı, öğrenciyi sınıfta sadece ders anlatılacak birer "meta" olarak gören profesyonelliğin değil, öğrenciyi en başta bir insan olarak gören, onu insan olarak her yönüyle tanımaya çalışan ve en önemlisi de ona değer veren "amatör ruhun" başarısıdır. Bu amatör ruhun içinde; insanları, özellikle de çocukları seven, onların öğrenme, yeni davranışlar edinmelerinden mutlu olan, zevk alan, sabırlı, gülümseyebilen öğretmen gizlidir.

Bütün öğretmenlerin yukarıda sıraladığımız olumlu özelliklere sahip olduğunu söylemek elbette ve maalesef güçtür. Öğrenci için aile içinde yaşanan bazı olumsuzluklar nasıl ki sonrasında bir travmaya neden olabilmekteyse öğretmenlerin olumsuz tavırları da buna aynı şekilde neden olabilmektedir. Bunun bir örneğini yakın zaman önce bir arkadaşımın dinlemiştim. Kendisi de sonrasında sınıfı öğretmeni olan arkadaşım lise birinci sınıfta okurken edebiyat öğretmeni bir gün öğrencilerinden bir deneme metni yazmalarını ister. Arkadaşım konu olarak kendisine çocukluğunu yaşadığı köyün hayatı üzerindeki etkilerini seçer ve yazacağı metni o kadar ciddiye alır ki hafta sonu köyüne gider ve gah okuduğu ilkokulun bahçesini dolaşarak gah çıktıkları yaylaların havasını teneffüs ederek o günleri aslında bir daha yaşamaya çalışarak yazısını yazar. Derste o da diğer öğrenciler gibi sesli olarak öğretmen ve öğrencileri okur yazdığı metni. Yazı bitince öğretmeninden hiç beklemediği bir tepki ile karşılaşır. Öğretmen bu kadar iyi bir metnin onun tarafından yazılmış olamayacağını sınıf içinde kaba bir dille ve onu rencide ederek söyler. İşte bu dışarıdan basit gibi görünebilecek, düşünülebilecek olay o kadar olumsuz bir iz bırakır ki ne bir daha o denli içten bir yazı yazar ne de zaruri yazdıklarını bir başkasına okuyabilir. Oysa öğretmenin tavrı anlattığımız olayın tam tersine olumlu, güven aşılayan bir şekilde olsaydı, belki de, ülkemiz önemli bir yazar kazanacak ve öğretmeni de bunu sağlayan kişi olarak hep güzel anımsanacaktı. Arkadaşımı dinlerken aklıma bir filmin sahnesi gelmişti. 1981 yılında çekilmiş, Ömer Kavur'un yönetmenliğini yaptığı Kırık Bir Aşk Hikayesi'nde emekli öğretmen Şadiye Hoca yerini genç meslektaşına bırakırken ona "Öğretmenlik de hayat gibi sevgi ve anlayışın üzerine kurulmalıdır." der. Öğretmenliğin özünü oluşturmaya gereken iki kelime; Sevgi ve anlayış.

Sonuç olarak şunu belirtmekte de fayda var diye düşünüyorum. Günümüzde dünyanın içinden geçtiği salgın süreci aslında öğretmenliğin ne kadar hayati bir değer taşıdığını da göstermiş oldu hepimize. Bir zamanlar orada burada duyduğumuz, artık dijital bir çağda yaşadığımız için eğitimin de öğretmen olmaksızın sadece internet üzerinden verilebileceği gibi düşüncelerin bugün tamamen çürüdüğünü görüyoruz. Hababam Sınıfı'nın iyi öğretmeni Mahmut Hoca'nın öğrencilerine hitaben söylediği, ezbere bildiğimiz "Okul sadece dört yanı duvarlarla çevrili, tepesinde damı olan yer değildir. Okul her yerdir." sözlerini bugün tereddüt etmeden şöyle tamamlayabiliriz: Öğretmen yoksa, orada sadece bir taş yığını vardır.

